

rég túlfejlődött osztályod kicsinyességén, s ha írásaid legnagyobbbrészt a paraszti sorsokról szólnak is, mindazoknak az embereknek szívét érintik, akik még nem merültek alá az embertelenségben. Nagy a parasztság creje, hogy téged kitermelt magából, de nagy a te erőd is, hogy ki tudja, milyen meszsziire, előttük állsz már az időben. A munkásságnak is világszerte vannak ilyen fiai, ezek ugyan sok mindenben ellentétbe jutottak az osztály dogmaival, de az ő útjuk mutatja meg az utat a többiek számára is. Vagy huszonöt évvel ezelőtt írtam le ezt a mondatot, a munkáspárt vezetőinek adresszáva: „Ne irodalmat követeljenek a proletárnak, hanem a proletárt segítsétek hozzá az irodalomhoz.” Végeredményben ma sem tudnék egyebet mondani erről a kérdéstről.

Van-e hát munkásirodalom?

Írta: Veres Péter

A Kassák cikkében nagyon sok igazság van. De, hogy milyen nagy dolog a jó irodalom, a tisztult gondolatok tiszta kifejezése, arra bizonyíték ez a cikk. Mert a Kassák igazsága nem meggyőző. Lépten-nyomon érzi az ember a homályban maradt ellentmondásokat: *a nagyobb, avagy csak szintén érvényes részigazságokat.*

1. Hogy minden igazi író az általános emberi felé tör, az igaz. Én is ezt írtam nemrégiben is, éppen a Kelet Népében, a munkásirodalomról szóló cikkemben, ilyenformán: „*A nagyigényű író mindig az osztály nélküli társadalomnak ír, még akkor is, ha osztálytársadalomban él, sőt még ha valamelyik harcospárthoz tartozik is.*” De azért a dolog mégsem olyan egyszerű, mint Kassák írja, hogy munkásirodalom pedig nincs és kész. *Mert van ember, aki már író s van, aki író akar lenni.* Aki már író – ha igazi író –, keresztültör az osztályokon (Gorkij s Kassák is példa rá), de amíg ki nem derül, hogy van-e ekkora creje vagy pedig csak harcos szellemi munkás, újságíró, vagy közíró lehet belőle (ezt még maga sem tudja előre), addig bizony csak az osztályával, osztálya nevében, sőt osztálya harcos pártjában hadakozhat. Furcsa is volna, ha éretlen fejjel az érett íróséghez nélkülözhetetlen mély emberi tapasztalatok nélkül odaállítaná magát, ahol a harcokkal és művekkel megbizonyított életű írók állanak. Akik ilyesmivel próbálkoznak, nem írók, hanem nagyképű sznobok vagy szolgálékű szellemi mandarinok. Ez nemhogy nevetség: ez teljes képtelenség. Így senki se lesz író. Mindenkinek magának kell meghartolnia az útját s ezt hol tethetné egyebütt, mint egy harcos közösségben. Még ha grófnak született, akkor sincs más útja a becsületes és nagyigényű embernek, de ha munkásnak született, akkor meg éppen csak innen indulhat. Mert bizony a túloldal csak osztályán keresztül vesz tudomást róla. Akkor lesz belőle érték, akár

mint veszedelmes ellenfél, akár mint elcsábítanivaló eszköz formájában, amikor már a saját osztályában helyet teremtett magának. Ott pedig csak harccal, közösségi érdekű harccal teremthet helyet. Egyéni külön vágyaira nem sokat adnak osztálytársai. Így aztán munkásirodalom szükségképpen van. S az elnevezést is a túlolddaltól kapja. Nem mi nevezzük önmagunkat munkás- vagy paraszttírónak, hanem a túlolddal különböztet meg így bennünket a saját íróitól. Mert bizony van „polgári”, sőt „úri” író is.

Ez minden íróval így volt eddig, még Kassákkal is. Sőt vele a legjobban minden írók közt. Csodálom, hogy ő ezt elfelejti s most olyan kegyetlenül lebecsüli a paraszti írókat. Pedig azok is csak azt akarják, amit ő keresvesen, de úgy-ahogy elért: *előretörni az általános emberi felé. Itt van aztán a főkérdés: osztályukkal vagy osztályuk nélkül akarnak-e előretörni?*

Erre mindegyikre van példa. Csak a világirodalomban legismertebb példára utalok. Knut Hamsun is a mélységből indult, Gorkij is, Gorkij hű maradt nemcsak az osztályához, hanem a harcoss mozgalomhoz is (bár neki is lehetett vitája a párttitkárokkal), mégis keresztül nőtt az osztályokon. Hamsun viszont csak kinőtt az osztályából, de szinte észrevétlenül belenőtt a másik osztályba. Aki ma osztályfeletti akar lenni s írásaiban és emberi magatartásában ezt próbálja érvényesíteni, az végül a túlolddal osztályemberré válik akaratlanul is, mert az alulról feltörő osztályerők szigorúan élére állítják e kérdést: *hova tartozol? Amikor ők barcolnak, senki sem maradhat semleges.* Aki azt mondja, az örök emberhez vagy az örök szépséghez tartozik, azon veszi észre, hogy az uralkodó rétegek már a sajátjuknak számítják, mert a kritikus pillanatban semleges maradt. *Ilyenkor nemcsak az a fontos, hogy az író mit csinál, hanem az is, mi ennek a társadalmi hatása.* Ezt keservesen tapasztalom magam is.

Más kérdés az, hogy az író a párttitkár vagy az agitátor ízlése szerint hű-e. Azt hiszem, ebben Kassákkal közös tapasztalatok alapján mondhatom: *örök lehetetlenség.* A bürokrata nem ér fel az alkotó szellemhez és így nem is adhat utasításokat neki, hogy mit és hogyan írjon. Az alkotó ember vagy megtalálja vagy nem. Ha megtalálja, akkor a mozgalom vezetőinek meg kell becsülnük, ha nem találja, csapjanak utána. Síralmas helyzet az, ha a mozgalom hivatalnokai az alkotó írókkal hadakoznak.

Munkásirodalom hát soha sincs valami külön irodalom, de mindig van mint az egyetemess irodalomnak egy része. Ugyanúgy, mint ahogy munkásosztály is lesz, amíg osztálytársadalom lesz. A munkásirodalom csak átmenet az általános emberi felé. S hiába mondja ma Kassák, hogy munkásirodalom nincs, mert ha igaza is van, hogy alig több gyarló kezdetnél, de az bizonyos, hogy amíg munkásosztály lesz, addig irodalmi igényei is lesznek s ehhez írói is lesznek. Ha az egyik kiöregszik vagy kiemelkedik belőle, másik jön helyébe. Az osztály szüli őket, amíg az osztály életképes és harc-képes. S ha majd a munkásosztály megszűnik mint külön osztály, de a szelleme lesz az *általános emberi*, akkor megszűnik a külön munkásirodalom is. Addig lesz és legyen is. Legyen és pedig mindkét formájában, legyen harcoss és legyen ábrázoló, sőt legyen szintétikus, *harcoss és ábrázoló iro-*

dalom együtt, mert így adja a legnagyobb hatást. (Lásd éppen Gorkij, Tra-
ven és Silone műveit!)

2. Kassák még ezt is írja: „... számomra ma már kimondottan paraszt-
irodalom vagy munkásirodalom *reakciós előjel nélkül el sem képzelhető*”.
A munkásirodalomról már láttuk, hogy van és lesz és szükségképpen je-
lenség s nem is *reakciós*. De ettől még ez a tétel teljesen igaz lehet a pa-
rasztirodalomra. Éppen azért vállaltam el a szerkesztőség kérésére, hogy
sok kínos vitám után megint hozzászóljak ehhez a kérdéshez, mert a Kas-
sák tétele Magyarországon még a parasztirodalomra sem igaz. Ha Nyugat-
Európa némely országára mondaná, ahol a parasztság felszabadítása regen
befejeződött, mert a polgárosodás és az ipari fejlődés útján minden parasz-
ti feszültség levezetődhetik, teljesen igaza volna. De nincs igaza Közép-,
Kelet- és Dél-Európa parasztságára, de különösen nincs igaza Magyar-,
Lengyel-, Spanyol-, de talán még Olaszországra sem. Ahol a parasztság
biológiai erői (népszaporulat) s szellemi, politikai, gazdasági erői (földnél-
küliség, munkanélküliség, jogtalanság) nem vezetődhetnek le a polgári boldo-
gulás egyéni útjain, ott a parasztság osztályszerű erő, még ha nincs is
öntudata és harcos szervezete. *Vagyis latens társadalmaváltató erő*. (Itt
a magyarázat az én Giono-ellenességemre is: ami Magyarországon nem re-
akció, az Franciaországban reakció!)

A magyar népi írók mozgalmait tehát azért nem reakciósak, mert ennek
az osztálynak öntudatot, egyelőre külön paraszti öntudatot akarnak adni,
mert erre van szüksége, a latens erőknél pedig utat akarnak nyitni.

De még ettől is lehetnének reakciósak, ha ezt a népet visszafelé akarnak
vezetni a hűbéri tehetetlenségbe. Ilyen író azonban nincs. Azok, akik eddig
a polgári boldogulásban hitték s annak az útját próbálták egyengetni, las-
san-lassan belátják, hogy már ez is lehetetlen. S ha következetesek és becsü-
letesek, akkor tovább mennek s nem állnak meg, csak a teljes igazságnál,
s ez az, hogy *a parasztság felszabadítása már csak egy új és valódi szocia-
lista rendben lehetséges: vagyis együtt a többivel*. Aki erre akarja őket fi-
gyelmeztetni: nyitott ajtót dönget.

Én hiszem, sőt tudom, hogy a népi írók „bomlása” körül csalódások
érik még nemcsak a tárgyilagosságra törekvő Kassákot, hanem a kárör-
vendő jobboldali és álbaldali ellenfeleiket is. Mert hiába bomlanak fel
a népi írók ilyen vagy olyan csoportjai, ha az írók hüek önmagukhoz, a né-
pükhöz és az írói belső igazságához, akkor továbbra is azok lesznek, akik
eddig voltak. Én az eddigi csoportosulásoknak is hitetlen Tamása voltam,
s inkább csak partizán munkát végeztem, de ha úgy adódik, megint csak
belemegyek az ilyen csoportosulásba, még akkor is, ha előre tudom, hogy
széjjelbomlik. Mert az írók ugyan mind önálló egyéniségek s mind megáll
önmagában is (aki nem: az nem író), de a társadalmi szerep, amit a mun-
kájuk kényszerít rájuk, időnként egymáshoz kényszeríti őket. Voltak már
szocialista munkaközösségek is, itt nálunk is, éppen Kassák körül is s ha
szétbomlottak is, munkájuk nem volt hiábavaló. Talán az is valami, hogy
a munkáskórus-kultúra alapját éppen a „*Mesteremberek*” írója, vagyis Kas-
sák vetette meg. S így volt ez másutt is. Nem ismerem a francia munkakö-
zösségek sorsát, de annyit tudok, hogy a „*Monde*” és a „*Vendredi*” közös-

ségei ugyan felbomlottak, de azért Barbusse, Romain Rolland, Gucheno Chamson, Malraux csak azok maradtak, akik azelőtt voltak. Írónak is, embernek is, szocialistának is.

A népi íróknak hát nem omlott össze semmi „álomképük” (Mi volt az „álomkép”? – Kassák ismeri?) Ők egyszerűen úgy érezték annak idején, hogy cselekedniük kell valamit. S cselekedtek, amit tudtak. Harcos könyveket írtak és „*falut kutattak*”. Valójában nem is nagyon kutattak, mert minden lényegest előre tudtak: ez csak megnyilatkozási alkalom és forma volt.

S a munkájuk nem volt hiábavaló. Mert ha nincs is még utánuk nagy harcos tömegmozgalom, de lesz. Lesz, mert már meg van hozzá a közszellem. az idegen maszlag hatása is tűnőben van s ami a fő, megvan az a sajtóságos szellemi izgalom, ami a nagy változásokat szokta megelőzni. Ma az egész országban a parasztság legjobbjai, az ország összes iskoláiban az ifjúság legjobbjai, de még az ipari munkásság is figyeli, hogy mit csinálnak és mit akarnak a népi írók. Azért van körülöttünk annyi vita. Ha csak „írók” volnánk és nem „*ébredők*” is, akkor a kutya se törődne velünk. Legfeljebb elolvasnák vagy eldobnák a könyveinket. ki-ki ízlése szerint, mint az olvasmánygyáros írókét. Ki harcol ma Herczeg Ferenc, vagy hogy fiatalabbat is mondjunk arról a vonalról, Fekete István körül? Míg az ún. „*polgári baloldal*” is csak ellenünk hadakozik, mert igazi ellenfelei ellen nem tud, nem mer, de nem is igen lehet szólni.

Visszatérve a témához, lehetne azon vitázni, hogy a Szeptember végén és a Puszta télen nagyobb vers-e, mint az Egy gondolat bánt engemet és a Talpra magyar s hogy Gorkijnak gyöngébb műve-e az Anya, mint a Gyermekéveim. Aki ezt állítaná, igaza volna. De ugyanilyen könnyű kimutatni – s ezt Kassák sem tagadhatja – hogy Petőfi és Gorkij nem lettek kisebbek, azért, mert ezeket a harcos műveket megírták. Sőt művészileg nagyobb írásaikhoz éppen ezek hozták meg az igazi társadalmi visszhangot. Az *író harcos tett nélkül is, de harcos tettel nagyobb ember.*

Így van ez hát a mienk dolgában is. Ha Illyés nem írta volna meg a Hőskölteményt és a Puszta népet, Darvas az Egy parasztszalád történetét s a többiek is a magukét s ha nem márciusi frontoztak volna, akkor ugyan mit is csinálhattak volna? Nem tehettek egyebet, mert nekik ez volt az „*ügy*”. Az írónak a sok parancs közt legegységesebb: *önmagát adni*. Ők önmagukat adták. *Igazuk volt, mert társadalmi visszhangot kaptak*. Mások is önmagukat adták: multon rágódók, Európa-rajongók egyformán. Miért nincs visszhangjuk? Miért csak „*olvasóik*” vannak és miért nincsenek „*bíróik*”? Mert hiányzik belőlük a közösségi izgalom, hiányzik a felelősség, a társadalmi hangsúly.

Íme: hiába „bomlottunk” széjjel, már megint csak mindnyájuk nevében beszélek akaratlanul is. Nem tudok másképp.